

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XXVII. De charitate ad eius actum principalem qui est dilecto.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](#)

git, quām nos eū diligamus; & parentes plus diligūt filios, quām ab eis diligantur. Nec tamen oportet, q̄ quoslibet beneficiatos plus diligamus quibuslibet beneficiatorib⁹. Benefactores n. a quibus maxima beneficia receperimus, s. Deum, & parentes, preferimus his, quibus aliqua minorā beneficia impendimus.

T Super *Quesitio*
vīcīm exīte Ar-
sicutum decimū
terium.

3. dist. 32. q.
2. art. 3. q. 1.
& 2. Et vir.
q. 2. ar. 9. ad
32.
* Capit. 48.
procul a PFI
cipio, to. 1.

In art. 13, ciusdem
quæst. adiuvante, q̄
author probat beatū
in patria plus inten-
sue diligere seipsum,
quam beatōrem hō
minem, vel angelum
non solum ex parte
sibieſti (qua feliciter
intenſo actus se re-
petit ex parte coniun-
ctionis ad sibieſti;
nullus autem est sibi
coniunctionis, quam
ipſe me:) sed etiam
ipsius charitatis ordi-
nē in suis actibus p-
hoc, q̄od charitas
vnique, datur, a
Deo principaliter ad
actum, quo ipſe reci-
piens bēne se habeat.
Dat enim Deus cha-
ritatem homini, ut
amicō, propter ho-
num, i. ipsius homi-
nis, cui datur: & da-
tur charitas secunda
rio ad actū erga pro-
ximos. Ex hoc enim
manifesto ordine co-
sequens est, ut magis
intendat habens per-
fectam charitatem
principali actui, quā
secundario: & per
hoc intensius se diligat
in Deo, quam
beatōrem. Nec ob-
stat, ut in responsio-
ne ad ultimum dici-
tur, quod Deus est
tota diligēti ratio, vt
est illius beati bo-
num proprium. Di-
ligere ergo Deum,
vē tota ratione dil-
gendi, claudit in se
prius diligere seip-
sum, quam proximos;
quia claudit in se
Deum esse, & confe-
quenter diligēti, ut pro-
prium bonū diligen-
tis, & non claudit in
se Deū diligēti, ut bo-
num alterius: sed il-
lud interficit, si Deus est
alterius bonū.

Art. 4. & 5.
huius q.

D. 317.

Art. 7. & 9.
huius q.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ordo charitatis remaneat
in patria.

AD TERTIUM DECIDUM sic
proceditur. Videtur, q̄ ordo
charitatis nō remaneat in patria.
Dicit enim Aug. in lib. * de vera
relig. Perfecta charitas est, vt plus
potiora bona, & minus minora
diligamus; sed in patria erit perfe-
cta charitas. ergo plus diligēti ali-
quis meliorē, quam vel scipium,
vel sibi coniunctū.

T2. Præt. Ille magis amat, cui ma-
ius bonū vultus: sed quilibet
in patria existēs, vult maius bonū
ei, qui plus bonum hēt, alioquin
voluntas eius non per omnia di-
uinā voluntati conformaret: ibi
autē plus bonū habet, qui melior
est. ergo in patria quilibet magis
diligēti meliore: & ita magis
alium, quam scipium, & extra-
neum, quam propinquum.

T3. Præt. Tota ratio dilectionis in
patria, Deus erit: tūc n. implebit,
quod dicitur I. ad Corin. 15. Vt sit
Deus omnia in omnib⁹, ergo magis
diligēti, qui est Deo propin-
quier: & ita aliquis magis diligēti
meliore, quam scipium: & ex-
traneum, quam coniunctū.

SED CONTRA est, quod natura
non tollitur per gloriam, sed per-
ficitur. Ordo autem charitatis su-
pra positus, ex ipsa natura proce-
dit: omnia autē naturaliter plus
se, quam alia amant, ergo iste or-
do charitatis remanebit in patria.

RESPON. Dicendum, quod nec-
esse est ordinē charitatis rema-
nere in patria quātū ad hoc, q̄
Deus est super omnia diligēti. Hoc n. implebit, q̄
actu charitatis, qui est dilectio.
Secundū de aliis actibus, vel ef-
fectibus.

CIRCA PRIMIUM QUERUNT OČIO.
¶ Primō. Quid sit magis propriū
charitatis, utrum amare, vel ama-
ri. ¶ Secundō. Vtrum amare prout
est actus charitatis, sit idem quod
benevolentia. ¶ Tertio. Vtrum Deus sit pro-
pter scipium amandus. ¶ Quartō. Vtrum possit in hac vi-
ta immediate amari. ¶ Quinto. Vtrum possit amari
totaliter.

F desiderare: sed tunc uolitas uniuersitatis
sistet, quod est determinatum diuinitate
modo aliquis plus scipium diligit. Et
est meliorē: quia intentio actus dilige-
nit ex parte subiecti diligēti ut supra. Et adhuc ēē donū charitatis vincere: q̄d
vt primō quidē mentē suam in Deum
pertinet ad dilectionem sui ipsius; secundū
dinem aliorum in Deū velit, vel ēē oper-
modum: sed quantum ad ordinem prou-
adimicem, simpliciter q̄s magis diligit
in charitatis amorem. Tota n. vita beatū
in ordinatione mentis ad Deum. Unde
dilectionis d̄ beatorum obseruabitur et pro-
ad Deū, vt. si illi magis diligat, & proprie-
tate habeatur ab unoquoque, quæ est Deo propria.
Cessabit n. tūc prouisio, que est in prædicta
cessaria, qua necesse est, ut unusquisque
iuncto, ī quācūq̄ que necessitudine pro-
magis, q̄ alieno, ratione cuius in hanc di-
clinationē charitatis homo plus diligēti
coniunctū, cui magis dēt impendat ob-
jectū. Continget tūc in patria, q̄ aliquis filii
etū plurib⁹ modis diligat. Non nesciunt
beati honesti dilectionis cauēti omni-
tibus prefertur incomparabiliter rati-
onis, qua sumitur ex propinquitate ad Deū.
AD PRIMUM ergo dicendum, quod
ad coniunctos sibi, ratio illa coēcedenda
ad scipium, oportet quod aliquis plus
diligat, tanto magis, quanto perfeccio
quia perfeccio charitatis ordinat homi-
nē in Deū, quod pertinet ad dilectionem
suis, ut dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, q̄ ratio
de ordine dilectionis secundi gradus
alijs vult amato.

AD TERTIUM dicendum, quod un-
Deus tota ratio diligēti, coquid Deū
hominis bonum. Dato enim per impossibilis
Deus nō eset hominis bonum, non
diligēti: & ideo in ordine dilectionis
post Deum homo maxime diligēti seip-
suis, ut dictum est.

QUEST. XXVII.

De principali actu charitatis, q̄ est di-
lectio, in septem articulos divisa.

DEIN considerandum
est, de actu charitatis.
¶ Et primō, de principali
actu charitatis, qui est dilectio.
¶ Secundō de aliis actibus, vel ef-
fectibus.

CIRCA PRIMIUM QUERUNT OČIO.
¶ Primō. Quid sit magis propriū
charitatis, utrum amare, vel ama-
ri. ¶ Secundō. Vtrum amare prout
est actus charitatis, sit idem quod
benevolentia. ¶ Tertio. Vtrum Deus sit pro-
pter scipium amandus. ¶ Quartō. Vtrum possit in hac vi-
ta immediate amari. ¶ Quinto. Vtrum possit amari
totaliter.

tix ab amore sensitivo, & non ad inferen-
dam incompossibilitatem coincidentia.

Lib. 9. Ethic.
cap. 5. to. 5.

q. 23. art. 2.

Sed enim est rationibus, & Aristot & Ite-
ra, quod benevolentia non exigat condi-
tiones, quas exigit passionis amor: ac p-
hoe illa potest esse si ne isto, cum quo sit, q-
potest concedere.

Compariendo etiam secū conditio-
nes amoris, quas non exigit
secundum se benevolen-
tia, sicut in literis
dicitur, quod coinci-
dit ei dilectione cha-
ritatis, comparando
secum conditio-
nes amoris, scilicet unio-
nem, quam tecum
dum se non exigit.

Secundum in relo-
pione ad primis, quod illa dignitudo.

Ama-

re est uelle bonum

alii, non conin-
totum, sed principale

pertinens ad amo-

rem.

passio, dicit quod benevolentia non habet diffi-
cilem, & appetitum, i. aliquid impetum inclinatio-
nis, sed ex solo iudicio rationis homo uult bonum
alii. Similiter etiam talis amor est ex quadam con-
suetudine. Benevolentia autem interdum oritur ex
repentino, sicut accidit nobis de pugilibus, qui pur-
gant, quorum alterius uellemus uincere: sed amor,
qui est in appetitu intellectu, est differt a benevolē-
tia: importat n. quadam unionem secundum affec-
tum amantis ad amatum, in quantum, tamans aeti-
mat amatum quodammodo ut unum sibi, uel ad se
pertinens, & sic mouetur in ipsum: sed benevolentia
est simplex actus uoluntatis, quo uolumus alium bo-
num, etiam non presupposita predicta unione affec-
tus ad ipsum. Sic ergo in dilectione, secundum qd
est actus charitatis, includitur quidem benevolentia:
sed dilectio, sive amor addit unionem affectus. Et pro-
pter hoc Philos. dicit* ibid. quod benevolentia est
principium amicitia.

Lib. 9. Ethic.
5. parvum an-
te medium,
tom. 5.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod Philos.
ibi diffinit amare, non ponens totam rationem ipsius,
sed aliquid ad rationem eius pertinens, in quo
maxim manifestatur dilectionis actus.

A D S E C U N D U M dicendum, qd dilectio est actus
uoluntatis in bonū tēdēs, sed cū quādā unione ad a-
matū, quā quidem in benevolentia nō importatur.

A D T E R T I U M dicendum, quod int̄atum illa, quā
Philosophus ibi ponit, ad amicitiam pertinent, in-
quantum proueniunt ex amore, quem quis habet
ad seipsum, ut ibidem dicitur, ut scilicet hec omnia
aliquis erga amici agat sicut ad seipsum, quod per-
nit ad praeclaram unionem affectus.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit propter seipsum ex charitate
diligendus.

4. diff. 2. q. 2.
2. 1. q. 1. ad
2. Et opus.
6. ca. 7. 8. 9.
&c. 14.

* Homil. 11.
in Enarr. in
principi.

A D T E R T I U M sic proceditur. Videtur, quod
Deus non pp seipsum, sed propter aliud diliga-
tur ex charitate. Dicit n. * Greg. in quadam hom. Ex

F his, quā nouit animus, dicit incognita-
cant autem incognita, intelligibilia, & dis-
ta autem sensibilia. ergo Deus est proper-
gandus.

¶ 2 Praterea. Amor sequitur cognitionem
per aliud cognoscitur, secundum illud Dei
sensibilia Dei, per ea, quā facta sunt, intellegi-
tur. ergo etiam propter aliud amat, &
pter.

¶ 3 Preterea. Spes generat charitatem, ut dicit
Matth. 1. Timor etiam charitatem introdu-
git. † dicit super primam Cano, loc. 5. qd
Et aliquid adipisci a Deo, timor autem
quid, quod a Deo infligi potest. ergo adle-
Deus propter aliquid bonum spes, &
aliquid malum timet, non stramandus, non
est amandus propter seipsum.

S E D C O N T R A est, qd dicit in codem libro, quod
christ. Fru est amore inherere aliqui proprie-
tates, sed Deo fruendum est, vt in codem libro
go Deus diligendus est propter leplum.

R E S P O N S O. Dicendum, quod propter
habituidinem alicuius cœla. Est autem que
genus cause, scilicet finalis, formalis, effi-
materialis, ad quam reducitur etiam res-
ponsio, & que non est causa simpliciter, sed
quid. Et secundum hæc quatuor genera
dicitur aliquid propter alterum diligendu-
m quidem genus cause finalis, facta
medicinam propter finalitatem. Secundum
nus cause formalis, sicut diligimus homi-
pter uirtutem, quia scilicet uirtute formis-
sus, & per consequens diligimus. Secundum
causam efficientem, sicut diligimus alio-
rum sunt filii talis patris. Secundum atri-
tionem, que reducitur ad genus causa
dicimur aliquid diligere propter quidem
ad eius dilectionem, pura, propter di-
cia suscepta: quamus postquam iam ar-
mus, non propter illa beneficia amemus,
sed propter eius uirtutem. Primum ergo tri-
Deum non diligimus propter aliquid, sed
ipsum. Non enim ordinatur ad aliud fieri,
sed ipse est finis ultimus omnium. Neque
formatur aliquo alio ad hoc, quod fit
ius substantia est eius bonitas, secundum
plariter omnia bona sunt. Neque item
bonitas inest, sed ab ipso omnibus alio-
modo potest diligi propter aliud quin effi-
cibus, alii disponimur ad hoc, quod fit
etio proficiamus, puta, per beneficia
pta, uel per præmia separata, uel per pe-
ipsum uitare intendimus.

A D P R I M U M ergo dicendum, que
anima nouit, dicit incognitam, &
cognita sint ratio diligendi, ipsa inco-
gnitam, secundum illud Joan. 4. Iam non per
loquaciam credimus, Ippen audiuimus
quia hic est uerè saluator mundi.

A D S E C U N D U M dicendum, que
Dei acquiritur quidem per alia: sed potest
cognoscitur, non per alia cognoscitur, sed
sum, secundum illud Joan. 4. Iam non per
loquaciam credimus, Ippen audiuimus
quia hic est uerè saluator mundi.

A D T E R T I U M dicendum, que
ducunt ad charitatem per modum dis-
iudicium, ut supra dicitur.

QVAEST. XXVII.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus in hac uita posse immediate amari.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur qd Deus in hac uita non possit immediate amari. In cognita enim amari non possunt, ut Aug. dicit 10. de Trinit. sed Deum non cognoscimus immediate in hac uita, quia uidemus nunc per speculum in enigmate, vt dicitur i. ad Cor. i.: ergo neq; etiam eum immediate amamus. ¶ 2 Prat. Qui non potest quod minus est, non potest quod maius est; sed maius est amare Deum, quam cognoscere ipsum. Qui n. adhuc Deo peramorem, unus spiritus cum illo est, ut dicitur i. ad Cor. 6. sed homo nō potest Deum cognoscere immediate ergo multò minus amare. ¶ 3 Prat. Homo a Deo distinguitur per peccatum, secundum illud Isa. 59. Peccata nostra diuini seruit inter nos & Deum uelut: sed peccatum magis est suo luctu, quam in intellectu, ergo minus potest homo Deum diligere immediate, quam Deum imme diate cognoscere.

SED CONTRA est, quod cognitione Dei, quia est medita, dicitur enigmatica, & evanescit in patria, ut patet i. ad Cor. 13. sed caritas uiae non evanescit, ubi id dicuntur. ergo caritas uiae immediate Deo adhuc.

RESON. Dicendum, quod sicut supra* dictum est actus cognitionis virtutis perficitur per hoc, qd cognitum est in cognoscente: actus autem appetitus virtutis perficitur per hoc, quod appetitus inclinat ad rem ipsam. Et ideo oportet, quod motus appetitus uirtutis sit in re secundum cognitionem ipsarum: actus autem cognitionis uirtutis est secundum modum cognoscens. Est autem ipse ordo rerum secundū sc̄ p. Deus est pp. scriptum cognoscibilis, & diligibilis, ut pote essentia ueritas, & bonitas, per quam alia & cognoscuntur, & amantur. Sed quo ad nos, quia nostra cognitione a se omnia habet, prius sunt cognoscibilia, que sunt sensu propinquiora & ulterius, terminus cognitionis est in eo, quod est maximè a sensu remoti. Secundum hoc ergo dicendum est, quod dilectio, que est appetitus uirtutis actus, etiam in statu uiae tendit in Deum primò, & ex ipso derivatur ad alia: secundum hoc caritas Deū immediate diligit: alia uero, Deo mediante. In cognitione uero est econuerso, quia fieri per alia Deum cognoscimus, sicut causam per effectus, vel per modum eminentiæ, aut negationis, ut patet per Dion. in lib. de* diu. nom.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamvis cognitione non possint amari, tamen nō oportet, quod si idem ordo cognitionis & dilectionis nā dilectio est cognitionis terminus. Et ideo ubi definit cognitione, scilicet in ipsa re, quae per aliam cognoscitur, ibi statim dilectio incipere potest.

AD SECUNDVM dicendum, qd quia dilectio Dei est maius aliquid, quā eius cognitione, maximè secundū statim dilectio incipere potest.

ARTIC. IIII. V. ET VI.

74

turis incipiens, tendit in Deum, & dilectio a Deo cipiens sicut ab ultimo fine, ad creaturas derivatur.

AD TERTIVM dicendum, quod per charitatem tollitur aueratio a Deo, quae est per peccatum, nō autem per solam cognitionem: & ideo caritas est, quae diligendo, animam immediate Deo coniungit spiritali unito unionis.

ARTICVLVS V.

Vtrum Deus possit totaliter amari.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod Deus nō potest totaliter amari. Amor enim fequitur cognitionem: sed Deus nō potest totaliter a nobis cognosci, quia hoc est eum corpore hedere. ergo nō potest a nobis totaliter amari.

¶ 2 Prat. Amor est unio qdām, ut patet per Dion. 4. cap. *de diu. nom. sed cor hominis non potest totaliter Deo uniri: quia Deus ē maior corde nostro. ut dicitur i. Ioan. 3. ergo Deus non potest totaliter amari.

¶ 3 Prat. Deus seipsum totaliter amat. si ergo ab aliquo alio totaliter amatur, aliquis alius diligit Deum tantum quantum ipse se diligit: hoc autem est inconueniens. ergo Deus non potest totaliter diligi ab aliqua creatura.

SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

RE S P O N S U M. Dicendum, quod cum dilectio intellegatur quasi medium inter amatum, & amatum, cum queritur, an Deus possit totaliter diligi, impliciter potest intelligi. Vno modo, ut modus totalitatis referatur ad rem dilectam: & sic Deus est totaliter diligēsus, quia totum quod ad Deum pertinet, homo diligēt. Alio modo, potest intelligi ita, quod totalitas referatur ad diligēt: & sic etiam Deus totaliter diligēt debet, quia ex toto posse suo homo dēt diligēt Deum, & quicquid habet, ad Dei amorē ordinare, secundum illud Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Tertio modo potest intelligi secundum comparationem diligētis ad rē dilectam, ut scilicet modus diligētis adaequat modum rei dilectæ: & hoc non potest esse. Cū enim enumquodque intantum diligibile sit, inquantum est bonum, Deus, cuius bonitas est infinita, est infinita diligibilis. Nulla autem creatura potest Deum infinitē diligere, quia omnis uirtus creaturæ sive naturalis, sive infusa, est finita: & per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ tres obiectiones procedunt secundum hunc tertium sensum: ultima autem rō procedit in sensu secundo.

Super quælibet vigeſimoprima articulum quintum.

IN art. 5 aduerte, qd quod hoc communis est enarrati, & charitati patet: quia est de amariorum ex charitate absolute. Et propterea non oportet discere, quomodo ex parte diligēt Deus totaliter diligatur: quia ea pars.

¶ 2. in parte his hic non fit, sufficit qd fiat in parte.

¶ 3. ergo Deus non potest totaliter amari.

¶ 4. in parte.

¶ 5. in parte.

¶ 6. in parte.

¶ 7. in parte.

¶ 8. in parte.

¶ 9. in parte.

¶ 10. in parte.

¶ 11. in parte.

¶ 12. in parte.

¶ 13. in parte.

¶ 14. in parte.

¶ 15. in parte.

¶ 16. in parte.

¶ 17. in parte.

¶ 18. in parte.

¶ 19. in parte.

¶ 20. in parte.

¶ 21. in parte.

¶ 22. in parte.

¶ 23. in parte.

¶ 24. in parte.

¶ 25. in parte.

¶ 26. in parte.

¶ 27. in parte.

¶ 28. in parte.

¶ 29. in parte.

¶ 30. in parte.

¶ 31. in parte.

¶ 32. in parte.

¶ 33. in parte.

¶ 34. in parte.

¶ 35. in parte.

¶ 36. in parte.

¶ 37. in parte.

¶ 38. in parte.

¶ 39. in parte.

¶ 40. in parte.

¶ 41. in parte.

¶ 42. in parte.

¶ 43. in parte.

¶ 44. in parte.

¶ 45. in parte.

¶ 46. in parte.

¶ 47. in parte.

¶ 48. in parte.

¶ 49. in parte.

¶ 50. in parte.

¶ 51. in parte.

¶ 52. in parte.

¶ 53. in parte.

¶ 54. in parte.

¶ 55. in parte.

¶ 56. in parte.

¶ 57. in parte.

¶ 58. in parte.

¶ 59. in parte.

¶ 60. in parte.

¶ 61. in parte.

¶ 62. in parte.

¶ 63. in parte.

¶ 64. in parte.

¶ 65. in parte.

¶ 66. in parte.

¶ 67. in parte.

¶ 68. in parte.

¶ 69. in parte.

¶ 70. in parte.

¶ 71. in parte.

¶ 72. in parte.

¶ 73. in parte.

¶ 74. in parte.

¶ 75. in parte.

¶ 76. in parte.

¶ 77. in parte.

¶ 78. in parte.

¶ 79. in parte.

¶ 80. in parte.

¶ 81. in parte.

¶ 82. in parte.

¶ 83. in parte.

¶ 84. in parte.

¶ 85. in parte.

¶ 86. in parte.

¶ 87. in parte.

¶ 88. in parte.

¶ 89. in parte.

¶ 90. in parte.

¶ 91. in parte.

¶ 92. in parte.

¶ 93. in parte.

¶ 94. in parte.

¶ 95. in parte.

¶ 96. in parte.

¶ 97. in parte.

¶ 98. in parte.

¶ 99. in parte.

¶ 100. in parte.

¶ 101. in parte.

¶ 102. in parte.

¶ 103. in parte.

¶ 104. in parte.

¶ 105. in parte.

¶ 106. in parte.

¶ 107. in parte.

¶ 108. in parte.

¶ 109. in parte.

¶ 110. in parte.

¶ 111. in parte.

¶ 112. in parte.

¶ 113. in parte.

¶ 114. in parte.

¶ 115. in parte.

¶ 116. in parte.

¶ 117. in parte.

¶ 118. in parte.

¶ 119. in parte.

¶ 120. in parte.

¶ 121. in parte.

¶ 122. in parte.

¶ 123. in parte.

¶ 124. in parte.

¶ 125. in parte.

¶ 126. in parte.

¶ 127. in parte.

¶ 128. in parte.

¶ 129. in parte.

¶ 130. in parte.

¶ 131. in parte.

¶ 132. in parte.

¶ 133. in parte.

¶ 134. in parte.

¶ 135. in parte.

¶ 136. in parte.

¶ 137. in parte.

¶ 138. in parte.

¶ 139. in parte.

¶ 140. in parte.

¶ 141. in parte.

¶ 142. in parte.

¶ 143. in parte.

¶ 144. in parte.

¶ 145. in parte.

¶ 146. in parte.

¶ 147. in parte.

¶ 148. in parte.

¶ 149. in parte.

¶ 150. in parte.

¶ 151. in parte.

¶ 152. in parte.

¶ 153. in parte.

¶ 154. in parte.

¶ 155. in parte.

¶ 156. in parte.

¶ 157. in parte.

¶ 158. in parte.

¶ 159. in parte.

¶ 160. in parte.

¶ 161. in parte.

¶ 162. in parte.

¶ 163. in parte.

¶ 164. in parte.

¶ 165. in parte.

¶ 166. in parte.

¶ 167. in parte.

¶ 168. in parte.

¶ 169. in parte.

¶ 170. in parte.

¶ 171. in parte.

¶ 172. in parte.

¶ 173. in parte.

¶ 174. in parte.

¶ 175. in parte.

¶ 176. in parte.

¶ 177. in parte.

¶ 178. in parte.

¶ 179. in parte.

¶ 180. in parte.

¶ 181. in parte.

¶ 182. in parte.

¶ 183. in parte.

¶ 184. in parte.

¶ 185. in parte.

¶ 186. in parte.

¶ 187. in parte.

¶ 188. in parte.

¶ 189. in parte.

¶ 190. in parte.

¶ 191. in parte.

¶ 192. in parte.

¶ 193. in parte.

¶ 194. in parte.

¶ 195. in parte.

¶ 196. in parte.

¶ 197. in parte.

¶ 198. in parte.

¶ 199. in parte.

¶ 200. in parte.

¶ 201. in parte.

¶ 202. in parte.

¶ 203. in parte.

¶ 204. in parte

QVAEST. XXVII.

Cap. 8. pa- deretur in infinitum.
rum a prin- Et pater sequela, quia
cipio, to., excessus, uel defectus
attendit penes ali- quam mensuram,
qua exceditur, uel a qua aliquid deficit.
Et hoc fundamentum
bene notato in appre-
hensibilius, & agibili-
bus quoniam omni-
mentura est finis, qd
peges finem sumitur
omnium horum ra-
tio, & pluries opor-
ter hac propositione
uti.

In eodem sexto art.
in responsione ad ter-
tium circa illa verba.
Actus interior chari-
tatis habet rationem
finis, quia ultimum
bonum hominis con-
sistit in hoc, quod ani-
ma Deo inheret ad
ueritatem, quod auctor
comparat hic actum
interiorem charita-
tis ad actus exterioris
imperatores, qui
sunt ad finem, & re-
spectu eorum dicit,

In prin. lib. quod actus interior
est finis, & non comparat
actum interiorem charita-
tis ad actuū exteriorē
imperatores, qui sunt
ad finem, & respectu
eorum dicit,

Li. 4. c. 3. cir- Et pater sequela, quia
ea med. to. 3. excessus, uel defectus
attendit penes ali- quam mensuram,
qua exceditur, uel a qua aliquid deficit.
Et hoc fundamentum
bene notato in appre-
hensibilius, & agibili-
bus quoniam omni-
mentura est finis, qd
peges finem sumitur
omnium horum ra-
tio, & pluries opor-
ter hac propositione
uti.

In eodem sexto art.
in responsione ad ter-
tium circa illa verba.
Actus interior chari-
tatis habet rationem
finis, quia ultimum
bonum hominis con-
sistit in hoc, quod ani-
ma Deo inheret ad
veritatem, quod auctor
comparat hic actum
interiorem charita-
tis ad actus exterioris
imperatores, qui
sunt ad finem, & re-
spectu eorum dicit,

In prin. lib. quod actus interior
est finis, & non comparat
actum interiorem charita-
tis ad actuū exteriorē
imperatores, qui sunt
ad finem, & respectu
eorum dicit,

Respon. Dicendum, qd sicut Aug. dicit in li. 4. super Gene. ad literam. Modus est, que
vnicuique propria mensura prae-
git: sed mensura voluntatis huma-
ne, sicut & actionis exterioris, est
ratio, ergo sicut in exteriori effe-
ctu charitatis oportet habere mo-
dum a ratione praestitum, secun-
dum illud Rom. 12. Rationabile
obligatum uestrum ita etiam in-
terioris dilectionis Dei debet modum
habere.

Sed contra est, quod Bern.

dicit in li. 4. de diligendo Deum,

quod cā diligendi Deum, Deus

est modus, sicut modo diligere.

Respon. Dicendum, qd sicut patet ex inducta auctoritate Augu-
stus, modus importat quandam

mensuram determinationem. Hac

autem determinatione inuenitur &

in mensura, & in mensurata, aliter

tamen & aliter. In mensura, inuenitur

esentialiter, quia mensura

secundum seipsum est determina-

tiva, & modificativa alterorum;

in mensuratis autem inuenitur

mensura secundum aliquid: in

quantum attingunt mensura.

Et ideo in mensura nihil potest acci-

pi immodificatum: sed res mensu-

ra est immodificata, nisi men-

sura attingat prae dicti, siue

excedat. In omnibus autem appre-

hensibilius, & agibilius mensura est

finis: quia corum quae appetim?;

& agimus, oportet propriam rationem

ex fine accipere, ut patet per

Philos. 2. Phys. Et ideo finis secu-

dum seipsum, habet modum: ea ve-

ro quae sunt ad finem, habent mo-

dum ex eo, quod sunt finis proportionata. Etiō sicut Philo dicit *

1. Politic. Appetitus finis in omni-

bus artibus est abscissus sine & ter-

mino: corum autem quae sunt ad

finem, est aliquis terminus. Non

medius imponit aliquis terminus.

Non invenitur

sanitas, sed factum perfectum.

Eam quantumcumque poterit, sed me-

dicinē imponit terminum. Non

dat tantum in medicina, quan-

tum potest, sed secundum proportionem ad sanitatem: quam quidē

proportionē si medicina excede-

ret, vel ab ea deficeret, esset immo-

derata. Finis autem omnium affectio-

nūm humānarū, & affectionū,

est dilectio Dei, per quam maxime

atttingimus ultimum finē, ut su-

¶ 2 Præt. Aug. dicit in li. * de mo-
ribus ecclesie. Dic mihi, quæ te, quis
sit diligēdi modus. Vrco enim
ne plus, minusve quam oportet,
inflamer desiderio, & amore do-
mini mei. Frustra autem quereret
modum, nisi esset aliquis diuina
dilectionis modus. Ergo est aliquis
modus diuinae dilectionis.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. * dicit in li. 4. super
Gene. ad literam. Modus est, que
vnicuique propria mensura prae-
git: sed mensura voluntatis huma-
ne, sicut & actionis exterioris, est
ratio, ergo sicut in exteriori effe-
ctu charitatis oportet habere mo-
dum a ratione præstitum, secun-
dum illud Rom. 12. Rationabile
obligatum uestrum ita etiam in-
terioris dilectionis Dei debet modum
habere.

Sed contra est, quod Bern.

dicit in li. 4. de diligendo Deum,

quod cā diligendi Deum, Deus

est modus, sicut modo diligere.

Respon. Dicendum, qd sicut patet ex inducta auctoritate Augu-
stus, modus importat quandam
mensuram determinationem. Hac
autem determinatione inuenitur &
in mensura, & in mensurata, aliter
tamen & aliter. In mensura, inuenitur
esentialiter, quia mensura
secundum seipsum est determina-
tiva, & modificativa alterorum;

in mensuratis autem inuenitur

mensura secundum aliquid: in

quantum attingunt mensura.

Et ideo in mensura nihil potest acci-

pi immodificatum: sed res mensu-

ra est immodificata, nisi men-

sura attingat prae dicti, siue

excedat. In omnibus autem appre-

hensibilius, & agibilius mensura est

finis: quia corum quae appetim?;

& agimus, oportet propriam rationem

ex fine accipere, ut patet per

Philos. 2. Phys. Et ideo finis secu-

dum seipsum, habet modum: ea ve-

ro quae sunt ad finem, habent mo-

dum ex eo, quod sunt finis proportionata. Etiō sicut Philo dicit *

1. Politic. Appetitus finis in omni-

bus artibus est abscissus sine & ter-

mino: corum autem quae sunt ad

finem, est aliquis terminus. Non

medius imponit aliquis terminus.

Non invenitur

sanitas, sed factum perfectum.

Eam quantumcumque poterit, sed me-

dicinē imponit terminum. Non

dat tantum in medicina, quan-

tum potest, sed secundum proportionem ad

sanitatem: quam quidē

proportionē si medicina excede-

ret, vel ab ea deficeret, esset immo-

derata. Finis autem omnium affectio-

nūm humānarū, & affectionū,

est dilectio Dei, per quam maxime

atttingimus ultimum finē, ut su-

F pra dictum * est. Et ideo in dilec-
tionē Dei non potest accipi mo-
dus, sicut in re mensurata, ut sit
ea accipere plus, & minus, sed si-
cut invenitur modus in mensu-
ra, in qua nō potest esse excessus, sed
qđ p̄ attingitur regula, tanto me-
lius est. & ita quanto Deus plus di-
litiguit, tanto est dilectio melior.

A D P R I M U M ergo dicendum, qd illud, quod est per se, potius est
eo, quod est per alium. Et ideo bonitas
mensura, que per se habet
modum, potior est, quam bonitas
mensurata, que habet modum
per alium. Et sic etiam caritas,
qua habet modum sicut mensura,
præeminet alii virtutibus, que
habent modum sicut mensura.

A D I I . dicendum, qd sicut Aug. dicit in li. 4. de diligendo Deum, et in
iungit, modus diligendi Deum est, et in
diligatur, id est, ut diligatur quantumcumque
magis. Et hoc pertinet ad modum, qui conuenit

A D T E R T I U M dicendum, qd obiectum
obiectum subiaci iudicio rationis, et inven-
tur, sed obiectum dñe dñe dñe
Deus, excedit iudicium rationis, & iden-
tatur ratione, sed rationem excedit. Nec
interior actus charitatis, & exterior actus
charitatis, et exterior actus charitatis habet rationem
ultimum bonum hominis consistit in Deo
Deo inheret, secundum illud P̄sal. 145.
Deo bonum est. Exteriores autem ad
ad finem, & id est communiter ad
charitatem, & secundum rationem

A D C U L V S VII.

Vtrum sit magis meritorium diligendi
amicum, quam amicum.

A D S E P T I M U M si procedi-
tur. Videtur qd magis merito-
rium sit diligere inimicum, quam
amicum. Dē cñm Matt. 5. Si dilig-
itis eos qui uos diligunt, quā in-
cedem habebitis: Diligere ergo
amicum non meretur mercedem
sed diligere inimicum meretur
mercedem, ut ibidem ostendit
ergo magis est meritorium dilige-
re inimicum, quam amicum.

¶ 2 Præt. Tantò aliquid est magis
meritorium, quanto ex maiori cha-
ritate procedit: sed diligere inimi-
cum est perfectiorum filiorū Dei
ut Aug. dicit * in Enchir. diligere
autem amicum est etiam charita-
tis imperfectarū, ergo maioris meriti
est diligere inimicum, quam amici-
um.

¶ 3 Præt. Vbi est maior conatus ad
bonum, ibi est esse maius meriti:
quia unusquisque propriam mer-
cedem accipiet secundum suum la-
borum, ut dñs 1. Cor. 3. sed maior
conatus indiger homo ad hoc, qd
diligat inimicum, quam ad hoc,
qd diligat amicum, quia difficultas
ergo uidetur quod diligere ini-

quid est & Deo pro pinquus, quia mei? & diligenter propinquus, quia magis co iunctum, acer hoc utique dilectionis charitatis mensurę conformius. Contra autem actus habens material per se ma gis conformat, cate paribus est me lior. Ex quantum esse meritorum simpliciter apud Deum, con sequitur maiorē bo nitate simpliciter, quicquid sit de merito respectu huius, ideo opime valet se quelia. Adus charita tis est simpliciter me lior, ergo magis me ritorum simpliciter: Similiter siue sit magis debitus siue non sit. Durans fin ge, Dilectio siquidem nostra erga Deum est maxime debita, & non propter a per ditationem merito ri, & magis merito ri sed illi deceptus et declinans a merito ad merito ab hoc. Et ratus debuit considerare, quod non est item de bono & malo in communi nigie de bono & m ultius fecundum c ritum.

Ad primam ergo dilectionem in op polum dicitur cum auctoritate in re pofito ne, et ultimum huius est, quod cum duo concordant ad uitram bonum, & diffi cile plus faciat ad ro tuos virtuos actus bonum, quam diffici le. Et propterea non quod difficilior ex natura operis, nisi etiam in melior actus audatur simpliciter magis meritorum. Et propterea licet dilectio inimici sit diffici le, non tam in eft magis meritoria: si cur etiam dilectio p ximi est magis i mperfici, qui dilectio Dei, cui naturalissima, non tamen est magis meritoria. Ad secundum dicitur ab hypo thesi. Nam quod est operis paribus, mo cetera non sunt paria, nisi ponatur ex charitate pariter amici, & inimici diligi, si quecunq; alia rō di ligendi non confideret. Ad tertium dicitur, q uod illa inferropsum intentio quoniam dilectio inimici ut

micum sit magis meritorium, quam diligere amicum.

SED CONTRA est, quia illud, quod est melius, est magis merito rium: sed melius est diligere amicum, quia melius est diligere me liorem, amicus autem qui ana est melior, quā inimicus q odi ergo diligere amicum est magis meritorum, q̄ diligere inimici

R E S P O N S I O. Dicendum, q̄ rō diligendi proximum ex charita te, Deus est, sicut supra dictū est.

Cū ergo queritur, quid sit me lius, vel magis meritorium, utrū diligere amicum, vel inimicum, duplicerit iste dilectiones compari posunt. Vno modo ex parte proximi, qui diligiter: alio modo ex parte rationis, propter quā diligitur. Primo quidem modo, dilectio amici praeminent dilectio ni inimici, quia amicus & melior est, & magis coniunctus, unde est materia magis conueniens dilectioni. Et propter hoc actus dilectionis super hanc materiam trāiens, melior est, unde & eius op positum est deterius: peius. n. est odire amicum, quam inimicum.

Secundo autem modo, dilectio inimici praeminent propter duo. Tertio quidem, quia dilectionis amici potest esse alia ratio quam Deus: sed dilectionis inimici solus Deus est ratio. Secundò, quia presupposito q̄ uterque propter Deum diligatur, fortior ostenditur esse Dei dilectio, quia animum hominis ad remotiora extendit. Usque ad dilectionem inimicorum: si cut virtus ignis tanto ostenditur esse fortior, quanto ad remotiora diffundit suum calorē. Tantò ergo ostenditur diuina dilectio esse fortior, quanto propter ipsam difficilius impletus: si cut & uitus ignis tanto est fortior, quanto comburere potest materiam minus combustibilem. Sed sicut id est ignis in propinquiora fortis agit, quam in remotiora: ita et charitas feruentur diligere coniunctos, quam remotos. Et quantum ad hoc dilectio amicorum secundum se considerata, est, serucentior & melior, quam dilectio inimicorum.

AD PRIMUM ergo dicēdū, q̄ uecum Dominus est per se intelligendum. Tunc enim dilectio amicorum apud Deum mercedem non habet, quando propter hoc solum amantur, quia amici. Et hoc uidetur accidere, quando sic amantur amici, quod inimici non diliguntur. Est tamen meritoria amicorum dilectio, si propter Deum diligantur, & non solum quia amici sunt.

A D A LIA patet respōsio per ea, quae dicta sunt. Nam duas rōnes sequentes procedunt ex parte rationis diligendi: ultima uero ex parte corum, quae diliguntur.

ARTICULUS VIII.

Vtrum sit magis meritorium di ligere proximum, quam diligere Deum.

B A D OCTAVUM sic procedi tur. Videtur, quod magis sit meritorium diligere proximum, quam diligere Deum. Illud enim uidetur esse magis meritorium, quod Apostolus magis elegit: sed Apostolus praecelegit dilectionem profimi dilectionem Dei, secundum illud ad Rom. 9. Optabam anathema cē a Christo p fratribus meis, ergo magis est meritorium diligere proximum, quam diligere Deum,

T 2 Prat. Minus uidetur esse meritorium aliquo modo diligere amicum, ut dictū est: sed Deus maximus est amicus, qui prior dilexit nos, ut dicitur. Ioan. 4. ergo diligere Deum uidetur esse minus meritorium.

T 3 Prat. Illud, qd est difficilis, uidetur esse virtuosus, & magis meritorium: quia virtus est circa difficile, & bonus, ut dicitur in * 2. Ethic. sed facilis est diligere Deum, quam proximum, tum quia naturaliter omnia Deum diligit: tum quia in Deo nihil occurrit, quod non sit diligendum, quod circa proximum non contingit. ergo magis est meritorium diligere proximum, quam diligere Deum.

S E D C O N T R A est, quia propter quod unum.

quodque, illud magis: sed dilectio proximi non est meritoria, nisi propter hoc, quod proximus diligitur propter Deum. ergo dilectio Dei est magis meritoria, quam dilectio proximi.

R E S P O N S I O. Dicendum, quod comparatio ista potest intelligi duplicerit. Vno modo, ut seorsum consideretur utraq; dilectio: & tunc non est dubium, quod dilectio Dei est magis meritoria. Debetur enim ei merces propter seipsum, quia ultima merces est frui Deo, in quem tendit diuine dilectionis motus.

Vnde & diligenter Deum merces promittitur Io. 14. Si quis diligit me, diligitur a Patre meo, & manifesta bo ei meipsū. Alio modo, potest atēdī ipsa comparatio, ut dilectio Dei accipiatur, secundum quod seorsum diligitur: dilectio autem proximi accipiatur, lectū dum quod proximus diligitur propter Deum. Et sic dilectio proximi includit dilectionem Dei: sed dilectio Dei non includit dilectionem proximi. Vnde erit comparatio dilectionis Dei perfectæ, quae exten dit se etiam ad proximum, ad dilectionem Dei insufficientem & imperficiam: quia hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum: & in hoc sensu dilectio proximi preeminet.

A D PRIMUM ergo dicendum, quod secundum unā* glossa expositionē, hoc Apostolus tunc non optat.

Secunda Secundus S. Thomæ.

quaevor, supponit eandem charitatem diligere amici plus quam quatuor: quia eadē charitas magis tendit obiectū propinquum, quam remotum. Cū ergo dicitur, Dilēctio proximi includit dilectionem amici, diligendum est de dilectione habituali, uel actuali amici. Nam si de habituali est ferino, uero assumitur. Infra q. 182. art. 2. co. Et concluditur, ut dictū 3. dict. 10. ar. 4. Et quod charitas magis tendit in propinquum, quam remotum. Et proprietate neganda est sequela: quoniam non includit illam gradualiter, & aliquid addit, sed includit illam ut communem, causam fui, & dilectionis amici. Si uero de dilectione actuali amici est fermo, nullum manifeste assument. Non enim in actu quo diligo Ioan nem inimicum, clauditur actus, quo diligo Petrum amicum.

Ar. preced.

Super questio. uigilius. mas optimus articulo. lib. 2. Ethic. c. 3. circa h.

N articulo 8. Res. tom. 5. I spacio ad tertium cōmen danda est memoria: quia plures oportet ea uti, nihilque aliud scribendū occurrit.

Super questio. uigilius. mas optimus articulo. lib. 2. Ethic. c. 3. circa h.

Glossa ordina tia in principiō cōmētarij ad e. 9. K 3 bat

QVAEST. XXVIII.

ARTIC. I. ET II.

Chrys. lib.
a med. lib.
tom 5.

bat, quando erat in statu gratie; ut scilicet separatur a Christo pro fratribus suis: sed hoc optauerat, quando erat in statu infidelitatis: unde in hoc non est imitandus. Vcl potest dici, sicut dicit Chrys. in lib. * de communione, quod per hoc non offenditur, quod Apost. plus diligenter proximum, quam Deum: sed quod plus diligenter Deum, quam seipsum. Volbeat enim ad tempus priuari fruitione diuina, quod pertinet ad dilectionem sui, ad hoc quod honor Dei procuraretur in proximiis, quod pertinet ad dilectionem Dei.

AD SECUNDUM dicendum, quod dilectio amici pro tanto est quandoque minus meritoria, quia amicus diligit propter seipsum, & ita deficit a uera ratione amicitiae charitatis, que est Deus. Et ideo quod Deus diligatur propter seipsum, non diminuit meritum: sed hoc constituit totam meritum rationem.

AD TERTIUM dicendum, quod plus facit ad rationem meriti, & uirtutis bonum, quam difficile. Vnde non oportet, quod omne difficultas sit magis meritorium, sed quod sic est difficultas, ut etiam sit melius.

TSuper questionem vi
gesimamostauam.

QVAESTIO XXVIII.

De Gaudio, in quatuor articulos diuidit.

IN articulis hoc solum scribendu occurrit iuxta primum art. quod charitas ex hoc est amor Dei, pars gaudium secundum yram: rationem famicite, & concupiscentie, seu de ipso Deo in se, & de presentia eius. Na ex natura rei amat, & Dei habet, quod non nisi gaudente posse debet diuino: quia bono diuino nihil danni accidere potest, sed semper opimum, & immutabile, ac per hoc semper materiam gaudij est apud amantem. Et ex natura talis amoris Dei, qualiter significat charitas, habet quod Deum presentem faciat amantem secundum nobilissimum effectu, ipsam, scilicet gratiam, & charitatem eleuentem creaturam in deitatis confortum. Et propter huiusmodi presentiam, amat, & parietiam gaudium magnum. Sed primum est manus, & essentia charitatis, quia est deo in se directa. Augetur quoque primum gaudium ex materia secunda, si habet tali presentia Dei in anima, & anima in sanctificationem domini nominis, in regnum Dei, in voluntatis diuina exhortationem retorqueatur. Hac enim tam in se, quam in proximo, maxime materia gaudij explicatis defiderunt amans Dei, sicut bonum di-

Intra q. 35.
artic. 2 & 3.
cor. Et 3. q.
89. ar. 6. cor.
Et ma. q. 10.
ar. 2. cor. Et
opul. 4. c. 2.

AD PRIMUM sic procedit. **A**Videtur, quod gaudium non sit effectus charitatis in nobis. Ex absentia enim rei amat, & magis sequitur tristitia, quam gaudium: sed Deus, quem per charitatem diligimus, est nobis absens, quoniam in hac vita uiuimus. Quadiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino ut dicitur 2. ad Corint. 5: ergo charitas in nobis magis causat tristitiam, quam gaudium.

T2 Prat. Per charitatem maxime meremur beatitudinem: sed iter ea, per quod beatitudinem meremur, po-

Fnitur laetus, quod ad tristitiam pertinet, secundum illud Matth. Beati qui lugent, quoniam consolabuntur, ergo magis est effectus charitatis tristitia, quam gaudium.

T3 Pra. Charitas est uirtus distin-

cta a spe, ut ex supradictis * patet,

sed gaudium causatur ex spe, sicut

illud Rom. 14. Spe gaudentes, non

ergo causatur ex charitate.

SED CONTRA est, quia si

cum passionibus ageretur, ex amore non

gaudium, & tristitia, sed contrario modo.

enim ex amore causatur uer propter

ui amati, uel etiam propter hoc, quod propter

proprium bonum inicit, & conseruatur ad

hoc maximè pertinet, ad amorem in

tiae, per quem aliquis gaudet de amico pre-

hente, etiam si sit abens. Ex contrario mo-

re sequitur tristitia uel propter absentiam

propter hoc, quod amat, cui volumen

bono priuatur, aut aliquo male deprimit

autem est amor Dei, cuius bonum in

qua ipse est sua bona. Et ex hoc ipsorum

estiam amante per nobilissimum suum effi-

dium illud 1. lo. 4. Qui manet in charitatem

net, & Deus in eo. Et ideo spirituale gaudi-

deo haberet, ex charitate causatur.

ADI. PRIM. V. ergo dicendum, quod in

corpore, dicimus per egenitatem, ex

comparacione ad illam prevalentem, ex

est praesens per ipsi visionem. Vnde & ibidem. Per fidem enim ambulamus, &

ciem. Est autem & praesens amans, &

hacuitate peregrinatio in habitacionem,

ADI. SECVND. V. dicendum, quod in

beatitudinem meretur, est de his que in

ni contraria. Vnde eiudem ratione ex

laetus ex charitate cauteatur, & tale qualite

de Deo: quia eiudem rationis est gaudi-

quo bono, & tristitia de his, quae repre-

sentantur.

ADI. TERTIUM dicendum, quod in

spirituale gaudium dupliciter. Vnde secun-

dum quod gaudemus de bono diuino ex

rato. Alio modo, secundum quod gaudemus

deo in nobis participantibus. Nam

gaudium melius est, & hoc procedit ex

charitate: sed secundum gaudium pro-

ex spe, per quam expectamus diuini boni.

Quamvis etiam ipsa fructus uel perficia ex-

fecta, secundum mensuram charitatis, ex-

cepta.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Gaudium in nobis sit effec-

tus charitatis.

ADI. TERCIV. LVS. II.

Vtrum gaudium spirituale, quod ex charita-

te recipiat admisionem influit.

ADI. SECVNDVM. sic procedit. Vnde

gaudium spirituale, quod ex charita-

te recipiat admisionem influit.